

Sygn. akt I ACa 1313/04

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 stycznia 2005 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	SSA Stanisława Kalus SSA Zofia Kawińska-Szwed
	SSA Maryla Domel-Jasińska (spr.)
Protokolant :	Aleksander Gajda

po rozpoznaniu w dniu 21 stycznia 2005 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa (...)Przedsiębiorstwa (...)

z ograniczoną odpowiedzialnością w C.

przeciwko (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w K.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 2 kwietnia 2004 r., sygn. akt V GC 261/03

1) zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddala i zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 3.600,- (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem kosztów procesu;

2) zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 8.635,- (osiem tysięcy sześćset trzydzieści pięć) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

sygn. akt I ACa-1313/04

UZASADNIENIE

Powódka – (...) Przedsiębiorstwo (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w C. domagała się zasądzenia od pozwanej – (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K. kwoty 88.916,26 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2001 r.i kosztami procesu.

Z uzasadnienia pozwu wynikało, że powódka dochodzi kar umownych (86.983,14 zł) oraz dodatkowych kosztów (1.933,12 zł), należnych jej na podstawie § 25 i § 26 umowy stron z dnia 28 grudnia 2000 r., od której powódka odstąpiła z uwagi na nienależyte jej wykonywanie przez pozwaną.

Od wydanego w dniu 26 sierpnia 2003 r. przez Sąd Okręgowy w Częstochowie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym pozwana wniosła sprzeciw domagając się w pierwszej kolejności odrzucenia pozwu, względnie oddalenia powództwa. Pozwana podała, że między tymi samymi stronami o to samo roszczenie toczy się postępowanie przed Sądem Okręgowym w Częstochowie w sprawie o sygn. V GC 439/01, a zatem zachodzi przesłanka do odrzucenia pozwu, określona w art. 199 § 1 pkt 2 kpc. Nadto żądanie kar umownych przez powódkę jest niezasadne, gdyż pozwana z przyczyn od niej niezależnych nie była w stanie dostarczać powódce oleju (...) (...). Jedyne producent tego oleju – (...) (...) zaprzestał jego wytwarzania. Pozwana oferowała powódce dostawy oleju (...) (...) po wyższej cenie aniżeli określona w umowie lub oleju (...) po cenie umówionej. Powódka jednak na powyższe propozycje nie przystąpiła i odstąpiła od umowy, uniemożliwiając pozwanej jej realizację. W tej sytuacji nie zachodziły podstawy do żądania przez powódkę kar umownych.

Wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2004 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie zasądził od pozwanej na rzecz powódki dochodzoną kwotę z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2001 r. oraz kwotę 9.550 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że strony sporu zawarły w dniu 28 grudnia 2000 r. umowę sprzedaży (...) ton oleju napędowego miejskiego o nazwie (...) (...), produkcji (...) SA. (k. 6-11). Umowę zawarto po wygraniu przez pozwaną przetargu na dostawy paliwa do przedsiębiorstwa powódki. Pozwana realizowała umowę poprzez sprzedaż powódce oleju (...) (...), gdyż umowa pozwanej z producentem o dostawę oleju (...) (...) została w dniu 15 marca 2001 r. zastąpiona nową umową – dostawy oleju (...) (...) (k. 219-227). Producent zaprzestał wytwarzania oleju (...) (...) we wrześniu 2000 r. Ponieważ pozwana nie była w stanie odbierać oleju (...) (...) wagonami – cysternami, zaproponowała powódce cenę wyższą o 30 zł za tonę, aniżeli cena oleju (...) (...). Podwyżka ceny wynikała z systemu odbioru oleju od producenta. Powódka nie zaakceptowała podwyższenia ceny ani także propozycji dostarczania zamiast oleju (...) (...), oleju (...).

Powódka dokonała zakupu paliwa u innych dostawców a różnicą w cenie obciążyła pozwaną (k.143-211).

Pismem z dnia 2 sierpnia 2001 r. powódka odstąpiła od umowy (k.14) i zażądała od pozwanej zapłaty kar umownych w kwotach 84.132 zł i 2.851,14 zł oraz zwrotu kosztów (k.16).

Przyczyną odstąpienia przez powódkę od umowy była cena oleju, zbyt wysoka za dostarczanie oleju (...) (...). Powódka nie przeczyła, że olej (...) (...) jest paliwem jakościowo dobrym, stąd zasadne było oddalenie wniosku dowodowego pozwanej o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego dla oceny jakości i przydatności oleju (...) (...).

Sąd I instancji oddalił także wnioski o przesłuchanie świadków: A. S. na okoliczność negocjacji i zawarcia umowy przez strony oraz ustaleń dotyczących jej wykonania, a także J. D. na okoliczność kiedy został wprowadzony do sprzedaży olej (...), i jakie posiada właściwości. Umowa została zawarta przez strony na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych i mogła być renegowana tylko w przypadku wymienionych w tej ustawie. Nadto ustalono w § 29 umowy, że zmiany jej postanowień mogły nastąpić w formie pisemnego aneksu pod rygorem nieważności. Z kolei właściwości oleju (...) nie były przedmiotem umowy. Rozważania na temat właściwości tego oleju, przy braku zgody powódki na zmianę przedmiotu umowy, nie miały dla sprawy żadnego znaczenia.

Nie zachodziła w ocenie Sądu Okręgowego przesłanka do odrzucenia pozwu, wskazana w art. 199 § 1 pkt 2 kpc. Odrzucenie pozwu następuje jeżeli o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku lub została prawomocnie osądzona. Sprawa o sygn. akt V GC 439/01, choć oparta na tym samym stanie faktycznym, dotyczyła ustalenia, a nie zapłaty. Ponadto sprawa ta została prawomocnie umorzona i jako tak zakończona nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej.

Umowa sprzedaży nr (...) z 28 grudnia 2000 r. została zawarta po przeprowadzeniu postępowania przetargowego o udzielenie zamówienia publicznego na dostawkę oleju napędowego miejskiego (...) (...). W chwili składania oferty przetargowej pozwana łączyła z (...) SA w P. umowa z dnia 4 marca 2000 r., której przedmiotem było dostarczanie pozwanej produktów naftowych, w tym oleju (...) (...) (k. 223-227). W momencie składania oferty i zawierania umowy pozwana nie wiedziała, że olej (...) (...) nie był już produkowany. Dnia 15 marca 2001 r. pozwana zawarła z (...) SA nową umowę sprzedaży oleju (...)

(...), który miał być odbierany przez autocysterny. W związku z nowym systemem odbioru paliwa pozwana zaproponowała powódce dostarczanie oleju (...) (...) po cenie wyższej o 30 zł od ceny wskazanej w umowie stron z dnia 28 grudnia 2000 r. lub dostarczanie oleju (...). Proponowana podwyżka ceny oleju (...) (...) znajdowała także uzasadnienie w tym, że pozwana nie korzystała z upustu przy zakupie tego oleju, natomiast stosowny upust posiadała przy zakupie oleju (...) (...). Powódka nie wyraziła zgody na proponowane przez pozwaną zmiany umowy.

Z treści art. 76 ust. 1 ustawy o zamówieniach publicznych wynikało, że umowa zawarta w trybie wskazanym przez tę ustawę nie może ulegać zmianom w trakcie jej wykonywania, chyba że konieczność wprowadzenia zmian została spowodowana okolicznościami, których nie można było przewidzieć w chwili zawarcia umowy. Strony zawarły umowę w dniu 28 grudnia 2000 r., a (...) SA zaprzestał produkowania oleju (...) (...) we wrześniu 2000 r.

Pozwana składając ofertę powódce na dostarczanie oleju (...) (...) nie sprawdziła czy będzie miała zapewnioną ciągłość dostaw tego oleju od producenta. W grudniu 2000 r. styczniu, lutym i marcu 2001 r. pozwana dostarczała powódce olej (...) (...) po cenie wynikającej z umowy, co potwierdzają świadectwa jakości i raporty z nalewu. Przyczyną dążenia do zmiany umowy przez pozwaną była chęć przerwania na powódkę kosztów związanych ze zmianą umowy łączącej pozwaną z (...) (...). Nie było też żadnych przeszkód aby pozwana w ofercie przetargowej zaproponowała dostarczanie powódce oleju (...), skoro posiada on, według pozwanej, nawet lepsze właściwości od oleju (...) (...).

W ocenie Sądu Okręgowego nie zachodziły podstawy do uznania, że wystąpiły takie okoliczności, których nie można było przewidzieć w dacie zawarcia umowy.

Umowa stron przewidywała w § 25 i § 26 kary umowne za niewykonanie

zobowiązań w wysokości 1% wartości przedmiotu umowy w odniesieniu do jednego roku, a także w przypadku odstąpienia od umowy przez kupującego z powodu okoliczności, za które odpowiedzialność ponosi sprzedawca. Nadto w § 13 i § 14 umowy przewidziano, że sprzedawca dokona zwrotu na rzecz kupującego dodatkowych kosztów związanych z zakupem paliwa „w innym źródle”. Ponieważ pozwana nie dostarczyła powódce określonego w umowie oleju napędowego powódka nabyła paliwo u innych dostawców i wystawiła noty księgowo, obciążając pozwaną kosztami zakupu paliwa w kwocie 1933,12 zł. Nadto powódka obciążyła pozwaną karą umowną w kwocie 84.132 zł (1% x 3600 ton x 2.337 zł) na podstawie § 26 umowy oraz karą umowną jednorazową w wysokości 2.851,14 zł, tj. aktualną ceną brutto jednej tony oleju (...) (...), według § 25 umowy. Powódka u innych dostawców kupowała olej (...) (...).

Zasadność obciążenia pozwanej wskazanymi wyżej kosztami wynikała z zapisów umowy i art. 483 § 1kc. O kosztach procesu Sąd Okręgowy rozstrzygnął na podstawie art. 98 kpc.

Pozwana złożyła apelację od powyższego wyroku domagając się jego uchylenia i odrzucenia pozwu, względnie zmiany rozstrzygnięcia w kierunku oddalenia powództwa lub uchylenia tego wyroku i przekazania sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Skarżąca zarzuciła nieważność postępowania z uwagi na naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 kpc, a z ostrożności procesowej wskazała na naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 217 kpc, 227 kpc, 222 kpc, 233 § 1 kpc, 328 § 2 kpc i art. 503 § 1 kpc, dokonanie błędnych ustaleń faktycznych w zakresie oświadczeń woli stron złożonych w umowie z dnia 28 grudnia 2000 r. co do przedmiotu sprzedaży i nierozpoznanie istoty sprawy, a także naruszenie przepisów prawa

materialnego; art. 5 kc, art. 65 § 2 kc w zw. z § 1, § 13, § 14, § 25 i § 26 umowy z dnia 28 grudnia 2000 r. przez błędną ich wykładnię oraz art. 483 kc i 484 kc

przez niewłaściwe zastosowanie, art. 387 kc i art. 475 § 1 kc w zw. z art. 495 kc poprzez brak ich zastosowania.

Apelująca podkreśliła, że Sąd Okręgowy w Częstochowie prowadził sprawę opatrzoną sygn. akt V GC 439/01 z jej powództwa przeciwko(...) Przedsiębiorstwu (...) Spółce z o.o. w C. o ustalenie, że nie była ona zobowiązana do zapłaty kary umownej, dochodzonej przez powódkę w niniejszej sprawie.

W dacie wniesienia pozwu (1 sierpnia 2003 r.) postępowanie we wskazanej wyżej sprawie nie było umorzone. Umorzenie nastąpiło dopiero 7 stycznia 2004 r. Skoro w dacie złożenia pozwu w niniejszej sprawie toczyło się już między stronami postępowanie o to samo roszczenie, gdyż ustalenie, że pozwana nie jest zobowiązana do zapłaty kar umownych stanowiło negatywną stronę powództwa o zapłatę kar umownych, to pozew o zapłatę powinien zostać odrzucony na podstawie art. 199 pkt 2 kpc.

Skarżąca wskazała także, że Sąd Okręgowy bezpodstawnie oddalił jej wnioski dowodowe, mające na celu wyjaśnienie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Pozwana zmierzała do wykazania, że proponowany przez nią powódce olej (...) nadawał się do stosowania w (...) i miał bardzo dobre parametry i właściwości, lepsze od oleju (...) (...) Odmowa przyjęcia przez powódkę tego oleju nie miała żadnego racjonalnego uzasadnienia.

Pozwana już w sprzeciwie od nakazu zapłaty zgłosiła jako dowody w całości akta dwóch spraw toczących się przed Sądem Okręgowym w Częstochowie tj. akt V GC 439/01 i V GC 16/02.

W aktach sprawy V GC 439/01 znajdowały się analizy jakościowe olejów (...) (...) i (...). Nadto w aktach sprawy V GC 16/02 znajdowała się pisemna opinia biegłego M. C. z której wynikało, że olej (...) (...) usiał zostać wycofany z produkcji z uwagi na to, że nie odpowiadał już nowym normom jakościowym.

Skarżąca zarzuciła, że różnice w kosztach zakupu oleju u innych dostawców mogły odnosić się tylko do zakupu (...) (...) a nie oleju (...) (...).

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy winien był zastosować art. 495 kc w zw. z art. 475 § 1 kc lub art. 387 kc ponieważ świadczenie pozwanej, dotyczące sprzedaży oleju (...) (...) stało się niemożliwe, gdyż olej ten nie był już produkowany przez jedynego producenta. W tej sytuacji żądanie przez powódkę kar umownych nie było uzasadnione. Gdyby nawet przyjąć, że powódka mogła żądać tych kar, żądanie jej należało uznać za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem takiego uprawnienia.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja pozwanej zasługiwała na uwzględnienie, choć nie wszystkie jej zarzuty można uznać za trafne. Nie sposób w szczególności uznać zasadności zarzutu naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 kpc, skutkującego nieważnością postępowania. Słusznie przyjął Sąd Okręgowy, że nie zachodziły w niniejszej sprawie podstawy do odrzucenia pozwu z powodu zawisłości sporu pomiędzy tymi stronami o to samo roszczenie, skoro przedmiotem sprawy o sygn. V GC 439/01 było ustalenie prawa, a nie żądanie zapłaty.

Nie był także trafny zarzut naruszenia art. 217 § 1 kpc w zw. z art. 227 kpc, dotyczący oddalenia wniosków dowodowych strony pozwanej, dotyczących właściwości oleju (...) i ustaleń stron w zakresie faktycznego wykonania umowy z dnia 28 grudnia 2000 r. Umowa stron przewidywała dostarczanie powódce przez pozwaną konkretnego oleju napędowego (...) (...) i brak faktycznej możliwości realizacji dostaw, wywołany zaprzestaniem produkcji tego paliwa przez jego jedyne producenta, nie mógł skutkować zmiany przedmiotu świadczenia, bez akceptacji tej zmiany przez obie strony. Niezależnie zatem od walorów jakościowych oleju (...),

o jakich zapewniała pozwana, wybór rodzaju paliwa do własnego taboru należał do powódki, która nie musiała akceptować propozycji pozwanej w zakresie dostaw tego oleju, lecz po ustaleniu, że umowa nie może być realizowana

zgodnie z jej treścią, winna była ogłosić nowy przetarg w celu wyłonienia dostawcy oleju (...) (...), którego zakupem była zainteresowana.

Zasadny okazał się natomiast zarzut niezastosowania w sprawie art. 387 kc. Wskazany przepis odnosi się do uprzedniej i obiektywnej niemożności świadczenia, wynikłej zarówno z przyczyn faktycznych, jak i prawnych. Obiektywna niemożność oświadczenia zachodzi wtedy, gdy zobowiązanie jest niewykonalne nie tylko przez dłużnika, ale także przez każdą inną osobę (Patrz: Kazimierz Kruczałak – „Skutki niemożności świadczenia według prawa cywilnego, Wydawnictwo Prawnicze W-wa 1983, k.18).

Uprzednia obiektywna niemożność świadczenia oznacza stan niewykonalności świadczenia, który istnieje już w chwili zawarcia umowy.

W rozpoznawanej sprawie zachodziła uprzednia obiektywna niemożność świadczenia, wywołana przyczyną faktyczną tj. zaprzestaniem produkowania oleju (...) (...) przez jedyne go producenta we wrześniu 2000r., a zatem na kilka miesięcy przed zawarciem umowy przez strony. W tej sytuacji ani pozwana ani też żaden inny dostawca nie był w stanie dostarczać określonego oleju przez okres lat trzech, gdyż na taki czas została zawarta umowa. Potwierdzeniem tego stanu jest fakt, iż pozwana dostarczała powódce w grudniu 2000 r. i styczniu 2001 r. olej (...) (...), zaś po odstąpieniu od umowy powódka kupowała u innych dostawców również olej (...) (...). Olej (...) (...) mógł być dostępny na rynku jeszcze przez jakiś czas po zaprzestaniu jego produkcji, gdyż jego odbiorcy mogli zgromadzić zapasy. Nie można było jednak wymagać od pozwanej aby zgromadziła zapasy zapewniające ciągłość dostaw oleju powódce w okresie trzech lat. Związane byłoby to z nieproporcjonalnie wysokimi wydatkami i trudnościami, do jakich

pozwana nie powinna być zobowiązana. Pozwana w dniu zawarcia umowy z powódką posiadała mylne wyobrażenie o możliwości spełnienia świadczenia, usprawiedliwione zawartą z producentem w marcu 2000 r. na czas nieokreślony umową dostawy oleju (...) (...). Przepis art. 387 § 1 kc przewiduje nieważność umowy o świadczenie niemożliwe. Jest to zatem nieważność bezwzględna, wynikająca z mocy prawa. Niemożność świadczenia istniejąca w czasie zawierania umowy powoduje, że zawarta umowa nie wywołuje skutków prawnych odpowiadających treści zgodnie złożonych oświadczeń woli.

Nieważność umowy z powodu niemożności świadczenia eliminuje możliwość dochodzenia przez powódkę kar umownych, określonych w treści tej umowy, a także innych roszczeń, o których umowa stanowiła. Powódka mogłaby jedynie dochodzić roszczeń odszkodowawczych na podstawie art. 387 § 2 kc, w rozmiarze ograniczonym do tzw. ujemnego interesu umowy, gdyby wykazała, że pozwana wiedziała o niemożności świadczenia.

Roszczeń odszkodowawczych mających swoje źródło w art. 387 § 2 kc powódka jednak w rozpoznawanej sprawie nie dochodziła.

Z kolei roszczenia o zapłatę kar umownych (§ 25 i 26 umowy) i o zwrot kosztów zakupu paliwa u innego dostawcy (§ 13 i § 14 umowy), wynikały z umowy, która była dotknięta bezwzględną nieważnością, a zatem nie mogły zostać uwzględnione.

W związku z powyższym należało na mocy art. 386 § 1 kpc zaskarżony wyrok zmienić przez oddalenie powództwa.

O kosztach procesu za obie instancje rozstrzygnięto w oparciu o art. 98 kpc.